

VİRTUAL MƏKANDA NİKNEYMLƏRİN İŞLƏNMƏ XÜSUSİYYƏTLƏRİ

HƏBİBLİ REYHAN YUSİF qızı

Bakı Dövlət Universiteti, dosent

rhabibli@bsu.edu.az

Açar sözlər: internet, nikneym, virtual antroponim, kompüter adı, şəbəkə adı

Giriş. Yaşadığımız dövr qlobal informasiya-kommunikasiya texnologiyaları zamanıdır. İnternet qlobal şəbəkə kimi “telekommunikasiya texnologiyalarından istifadə edərək şəxsi və sosial ünsiyyət ehtiyaclarının yerinə yetirilməsinə” [4] xidmət edir. Artıq həyatımızın bir parçasına çevrilmiş internet həm informasiya mənbəyi, həm də ünsiyyət vasitəsidir. Ünsiyyətin spesifik forması olan internet-diskurs işlənmə sferasından, yeni dil vahidlərindən asılı olaraq özünəməxsus cəhətlərə malikdir. İnformasiya texnologiyalarının sürətli inkişafı elektron texnologiyalarla bağlı olan ünsiyyət üsullarını təkmilləşdirməyə imkan verir. İnternetin inkişafı dilçilikdə dildaxili və diltəxarici xarakterli müəyyən norma və tələbləri formalaşdırır.

Araşdırma Azərbaycanlı çatlarda şəbəkə adlarının işlənmə xüsusiyyətlərinə həsr olunmuşdur. Tədqiqatın aktuallığı onomastik məkanda nikneym kimi yeni linqvistik fenomenin meydana çıxması, ünsiyyət prosesində getdikcə onun rolunun artması ilə səciyyələnir. Çünki müasir onomastik məkanın öyrənilməsi dil materialının tədqiqinə əhəmiyyətli yanaşmalarla məhdudlaşa bilməz, fənlərarası araşdırmaların metodologiyasının inteqrasiyası diqqət mərkəzində durmalıdır. Burada əsas məqsəd internet diskursunda işlənən virtual adların özünəməxsusluğu və linqvistik xüsusiyyətlərinin öyrənilməsidir. Araşdırmanın obyektivi virtual ünsiyyətdə istifadə olunan nikelər, predmeti isə bu adların işlənmə qanunauyğunluqlarıdır. Tədqiqatda təsviri, semantik, kontekstual analiz metodları, linqvistik müşahidə, ümumiləşdirmə və interpretasiya və s. metod və üsullardan istifadə olunmuşdur.

Virtual aləmdə insan adları. Hazırda şəxslərarası ünsiyyətin böyük hissəsi internetin payına düşür. İnternet böyük həcmli informasiyaların sürətlə ötürülməsinə və qorunub saxlanmasına imkan verən şəbəkə olmaqla yanaşı, texniki vasitələrlə ünsiyyət saxlayan insanların toplandığı virtual aləmdir. İnternet sahəsində kommunikasiya üçün vacib şərt ad vasitəsilə özünü identifikasiya etməkdir: elektron poçtdan istifadə, foruma daxil olma, öz internet-gündəliyinin yaradılması və ya bloq sahibinə müraciət zamanı sistemdə qeydiyyatda düşmək, deməli, özünə “nik” seçmək, adlı ünvan yaratmaq, internet aləmində qeydiyyatda alınmaq zəruridir.

Müasir dövrdə informasiya texnologiyalarının inkişafı yeni ad əvəzləyicilərinin meydana çıxmasına səbəb olmuşdur. İnternet şəbəkəsində özünü tədqiq üçün əsas vasitə nikneym – internetdə ünsiyyət zamanı istifadə olunan adlar sayılır. Onların xüsusiyyətləri ilə əlaqədar meydana çıxan əsas məsələ yeni ad işarələrinin antroponimik sistemdə mövqeyidir. Nikneymləri virtual ad / virtual antroponim hesab etmək daha məqsədəuyğundur. “Virtual antroponim elektron vasitələrin köməyi ilə və internet şəbəkəsində ünsiyyət zamanı istifadə olunan kompüter və ya virtual ad kimi başa düşülür”. [2] Virtual antroponimlər virtual məkanda işlənən şəxs adlarının xüsusi formasıdır. Onlar internet məkanında gerçək adını gizlətmək və özünü daha sərbəst hiss etmək istəyən insanların şəxs adlarını əvəz edir.

Müxtəlif insanlara məxsus olan bu nikelərin başlıca vəzifəsi virtual aləmdə öz sahibini çox vaxt anonim saxlamaq və onu uydurma ad altında gizlətməkdir. Bəzən nikneymləri ləqəblərlə eyniləşdirirlər. Bildiyimiz kimi, ləqəb – “müəyyən bir səciyyəvi xasiyyətinə və ya başqalarından ayrılan əlamətinə görə adama verilən qeyri-rəsmi ad; ayama”dır. [3, s.254] Bu köməkçi ad insana “şəxsin fərdi xüsusiyyətləri, xarici görünüşü, sənəti, peşəsi, yaşadığı ərazi və məişəti, ictimai

vəziyyəti, əsil-nəcabəti və s. ilə əlaqədar” başqaları tərəfindən verilir. [1, s.312] Nikləri isə şəxs özü yaradır. Bu baxımdan nikləri təxəllüslərin müasir forması hesab etmək olar. Kompüter adlarının ənənəvi təxəllüslərlə oxşarlığı çoxdur. Təxəllüslərə aid bütün xüsusiyyətləri niklərə də şamil etmək olar. Həqiqi adı əvəz edən və daşıyıcısının icad etdiyi uydurma ad xarakteristikasına görə, nikneym təxəllüslərə aid edilə bilər. Çünki təxəllüslər də ilk dəfə yarananda məhz müəlliflərini anonim saxlamaq funksiyası daşımışdır. Yəni insan həyatda öz adı ilə deyə bilmədiyini internetdə çox asanlıqla nik vasitəsilə söyləyə bilər və eyni zamanda da anonim qalar. Niklər də fərdi və məqsədli ad yaradıcılığının məhsuludur, dil daşıyıcıları onları özü üçün yaradır, yəni virtual adların daşıyıcıları onların müəllifidir, orijinal ad yaratmaq üçün səy göstərir və öz fantaziyasını, ixtiraçılıq potensialını üzə çıxarır. Lakin niklər öz işlənmə sahəsinə görə fərqlənir: onlar internetdə ünsiyyət zamanı, ləqəblər daha çox canlı dildə, təxəllüslər isə yazılı və şifahi dildə istifadə olunur.

İnsanın özünü adlandırması spesifik avtonomiasiya prosesidir. Şəbəkə istifadəçisi yalnız özü necə adlanmasına və avtonomiasiyanın onun identikliyinə nə dərəcədə əks etdirməsinə qərar verə bilər. Məhz buna görə də “nik şəbəkədə özünü təqdim etmənin əsas vasitəsi, sözlərin modusunun çoxfunksiyalı ifadə vasitəsidir”. [5, s.58] Mahiyyətə nikneym bizim virtual obrazımızın əksidir, virtual “mən”imizdir, internet şəbəkəsində diqqət cəlb etmə vasitəsidir. Nikneymın sinonimləri şəbəkə adı, nik, kompüter adı, virtual addır. Nikneym, nik, şəbəkə adı - virtual xüsusi ad, şərti və ya uydurma kompüter adı, bədii obraz kimi onomastikada yeni hadisədir və süni nominasiya hadisəsi kimi dilin onomastik sistemində xüsusi yer tutur.

İstifadəçinin nikneym seçiminə bir sıra dilxarici amillər: müəllifin ümumi mədəni səviyyəsi, onun sosial mövqeyi, peşə fəaliyyəti və maraqlarının sferası, yaşı, milliyyəti, gender mənsubiyyəti və s. təsir göstərir: *ingilis_dili_sifirdan*, *tisismyworld*, *tennistka89*, *meryemin_paltarları* və s. Ümumiyyətlə, niklərdən, əsasən, internet forumlarda, çatlarda, virtual tanışlıqda istifadə olunur. Qeyd etdiyimiz kimi, kompüter adı istifadəçinin şəxsi xarakterli kompüter ünsiyyəti üçün yaratdığı bəzən real (məs.: *zuli_aliyeva66*, *agayeva.sevda1* və s.), bəzən isə şərti və ya uydurma addır (*endi3711*, *baku an* və s.). Bu adları, əsasən, təkrarlardan qaçmaq üçün yaradırlar. Bir çox adın təkrarı çətinliklərə səbəb olur, nik isə özlüyündə yeganə ad ola bilər. Onun vəzifəsi kimisə çoxluğun içərisindən seçmək vasitəsi kimi xidmət etməkdir. Özünü ifadəyə canatma istifadəçiləri ad yaradıcılığına sövq edir. Nik insanın fərdiliyini ifadə edir, onun şəxsiyyətinin, şəxsi keyfiyyətlərinin ifadəçisidir, insanın daxili aləmindən bəhs edir. Başqa sözlə, nikneymlərdə insanın daxili aləmi, xarakteri, psixologiyası öz əksini tapır. Onlar sahibinin özünü necə görməsi və ya görmək istəməsi əməlinə yaranır. Virtual reallıq da elə yerdə ki, orada insan özünü istədiyi amplituda göstərməklə müxtəlif rollara girə bilər. Adlandırmanın öz təsəvvüründə nik fikir azadlığının bir işarəsi olma xüsusiyyəti və nitq davranışında sərbəstlik qazanır.

İnternetdə nik – insanın özünəməxsus vizit kartıdır. İnsana ad və soyadı valideynlər verir, amma nikneym – şəxsin öz seçimidir. Hər internet istifadəçisi unikal və gözəl nik yaradılması problemi ilə qarşılaşır. Nikneym həm də mədəni fenomendir. İnsan özü də nikneymin köməyi ilə əyləncələri, üstünlükləri, xarakterik cəhətləri, intellektual bacarıqları barədə məlumat verə bilər: *Gamer Dark*, *_snow_girl_*, *sevgimeleyi43*, *_ibonun.xanimi_*, *artist_suleymanli* və s. Nikneym əsasında həmin şəxs haqqında çox şey demək olar. Nik hər hansı bir hadisə ilə (*adgunum26*), dini inanclarla (*elhemdulillah_313*) bağlı ola bilər, şəxsin adını və soyadını (*azizaguliyeva_*), adını və ləqəbini (*nuridanura*), doğum tarixini (*kemalemmedova1965*) göstərə bilər, presedent adlardan yarana bilər (*xxaribulbul*, *Yetim Qacar*, *Fidell Castro*), abreviatur formasında (*Rİ*, *LL*) ola bilər.

Nik şəxs haqqında müəyyən informasiya olduğundan onun seçiminə ciddi yanaşmaq lazımdır. Hər kəs nik yaradarkən başqalarına nikin köməyi ilə özü haqqında nə demək istədiyini dəqiq müəyyənləşdirməlidir və həmin adın hansı məqsədlər üçün istifadə olunduğunu dərk etməlidir. İşgüzar yazışmalar üçün sadəcə addan və ya ad-soyaddan ibarət niklər optimal variantdır. Universal poçt (dostlararası və işgüzar yazışmalar) üçün neytral nik də seçilə bilər. Niklər, adətən, latın

əlifbası əsasında yaradılır. Bunun üçün adi hərflərdən başqa, qraffit adlar, rəqəmlər, işarələr də istifadə edilir: *hshnhfy, ilhama5555, vafa115, {SEVİL NATİQ QIZI}, Efqan H-ev* və s.

Nik seçimi insanlar arasındakı ünsiyyətə də öz təsirini göstərir. Ciddi və intellektual söhbət üçün nik yaradarkən fəlsəfi terminlərə müraciət etmək olar. Nikneymin ahəngdarlığı və yaddaqalan olması şəbəkə həmsöhbətlərində müəyyən təəssürat yaratmağa qadirdir. Başqa sözlə, nikneym insan zövqünün göstəricisi rolunu da oynayır.

Niklər müxtəlif dil vahidlərindən yaradılır: antroponimlərdən (*gulmira_abbasova1982*), toponimlərdən (*bakub226*), etnonimlərdən (*oguz4242k*), katoykonimlərdən (*misirli_*), erqonimlərdən (*brend_kuryer_xidmeti*), apelyativlərdən (*orxideya291*) və s.

Bu gün virtual məkanda niklər aləmi çox zəngin və rəngarəngdir. Burada cansız əşyaların adından tutmuş, canlı varlıqların isimlərini əks etdirən istənilən nikə təsadüf etmək olar. Onların arasında elmə məlum olan və olmayan, gülməli və kədərli, mənalı və ya ilk baxışdan mənasız görünən niklər kifayət qədərdir.

Nəticə. Nikneymlərin əlamətləri onları virtual kommunikativ məkanın məhdud mühitində işlənən antroponimlərin xüsusi növü kimi xarakterizə edir. Nikneymlər kommunikasiya nəzəriyyəsində yeni reali kimi virtual şəxsiyyətin strukturu haqqında təsəvvür yaratmağa kömək edən bilən dil vasitəsi kimi öyrənilməlidir. Şəbəkə adının virtual reallıqda (çatda, bloqda, forumda, oyunda) yeni onomastik vahid kimi təsviri, funksional xüsusiyyətlərinin tədqiqinin zəruriliyi həm dilçilik, həm də cəmiyyət üçün aktualdır. Bu mövzu ilə bağlı həll olunmamış məsələlər çoxdur. İnternet-diskursun inkişafı bu sahə üzrə gələcək tədqiqatlar üçün baza yaradır. Təhlil etdiyimiz niklərlə bağlı bunları demək olar ki, bu adlar antroponimik sistemdə özünəməxsus yer tutur; avtonomiasiyaya görə təxəllüslərlə oxşardır; nikneym seçən şəxs bəzən real adlarla özünü təqdim edir, bəzən də uydurma adlarla anonimlik yaradır. Ancaq hər iki halda özünü təqdim etmə baş verir. Beləliklə, internetin virtual antroponimik məkanı çox genişdir, buna görə də niklərin xüsusiyyətlərinin təhlili, dəqiq təsnifi onların rəngarəng semantikasını nümayiş etdirə bilər.

ƏDƏBİYYAT

1. Adilov M. İzahlı dilçilik terminləri lüğəti / M.Adilov, Z.Verdiyeva, F.Ağayeva. Bakı: Elm və təhsil, 2020, 656 s.
2. Аникина Т.В. Политизированные никнеймы в ономастическом пространстве чатов: [Электронный ресурс] // Политическая лингвистика, 2011, №1(35)
<https://cyberleninka.ru/article/n/politizirovannye-nikneymy-v-onomasticheskom-prostranstve-chatov>
3. Azərbaycan dilinin izahlı lüğəti: 4 cildə / Tərtibçilər: Ə.Orucov, B.Abdullayev, N.Rəhimzadə. Bakı: Şərq-Qərb, c. 3, 2006, 672 s.
4. Мельникова, О.К. К вопросу об определении термина «Интернет-дискурс»: [Электронный ресурс] // Казанский вестник молодых ученых. Педагогические науки. Теоретические и практические вопросы современной лингвистики. т.2, №4(7). 2018.
https://kpfu.ru/portal/docs/F_228264684/7.Melnikova.pdf
5. Савицкая, Л.С. Никнейм (ник) как средство выражения модуса высказывания (на материале интернет-дневников): [Электронный ресурс] // Мир русского слова, № 1, 2009, с.58-62. <http://mirs.ropryal.ru/full-text/2009-1.pdf>

РЕЗЮМЕ
ОСОБЕННОСТИ УПОТРЕБЛЕНИЯ НИКНЕЙМОВ В ВИРТУАЛЬНОМ ПРОСТРАНСТВЕ
Габибли Р.Ю.

Ключевые слова: интернет, никнейм, виртуальный антропоним, компьютерное имя, сетевое имя

Новые информационные технологии оказывают все больше воздействие на повседневную жизнь. Интернет служит в целом не только эффективным средством общения, но и средством определения первичного контакта между людьми. Развитие в области информационных технологий обусловило также появление новых лексических единиц. В статье речь идет о дополнительной системе номинации, необходимой в интернет-коммуникации – конкретной области употребления имен собственных. На основе конкретных примеров анализируются никнеймы, используемые в азербайджаноязычных чатах, способы их образования, факторы, определяющие их выбор.

SUMMARY
THE FEATURES OF USAGE OF THE NICKNAMES IN THE VIRTUAL SPHERE
Habibli R.Y.

Key words: internet, nickname, virtual anthroponomy, computer name, network name

The new information technologies penetrate to the daily life more gradually. Internet serves as both the effective method of communication completely and the method of defining of the primary contact of the people. The development in the field of information technologies has also caused to the appearing of new lexical units. The article contains the description of a particular sphere of functioning of proper names – the system of additional nomination that is necessary for the conditions of internet-communication. Nicknames used in the Azerbaijani language chats, ways of their creation, factors determined their choice are analyzed based on the concrete examples.

Daxilolma tarixi:	İlkin variant	15.02.2021
	Son variant	03.03.2021